

A harmadik, *Magyar névtani kutatások Szlovákiában* című fejezetben a szlovákiai vonatkozású magyar névtani kutatások múltjával és jelenével ismerteti meg az olvasót a szerző. Külön foglalkozik a személynevek, a helynevek és az egyéb névfajták kutatásaival is. A *magyar névtani kutatások jövőbeli feladatai Szlovákiában* című alfejezetben Bauko János felvázolja a további névtani kutatások irányvonalait, melyek közül szerinte a „határon túli magyar névkutatások egyik feladata a névkontaktológiai jelenségek, a kisebbség–többség névhasználatában megfigyelhető eltérések, hasonlóságok, kontaktushatások feltárása” (141–142. oldal) lenne. Valamint még kiemeli a szlovákiai egyetemek szerepét is, az „egyetemen a névtan/onomasztika tantárgy oktatását, amelynek köszönhetően népszerűsíthetjük a névtudomány eredményeit, s a hallgatókat is bevonhatjuk a kutatói tevékenységbe” (143. oldal).

A kötetet gazdag, a téma iránt érdeklődőknek fontos forrásanyagul szolgáló névtani bibliográfia zárja. Végezetül Bauko János szavaival ajánlom a kiadványt, hiszen az egyetemi jegyzetként készült kiadványt az onomasztika tanegységet látogató hallgatók ugyanúgy hasznosítani tudják, ahogy haszonnal forgathatják a tulajdonnevek világa iránt érdeklődő szakmán kívüli olvasók is.

Turai Tünde–Mészáros Csaba szerk.: *Hármas határok néprajzi nézetben / An Ethnographic Perspective on Tri-Border Areas*. Budapest: MTA Néprajztudományi Intézet 2015, 218 p. ISBN 978-963-567-059-8

Klamár Zoltán

Bizonyos tekintetben rendhagyó fotóalbumot adott ki az MTA Néprajztudományi Intézete *Hármas határok néprajzi nézetben* címmel egy nagy volumenű, 2015-ben végződött kutatás lezárásaként. (A tanulmánykötet is készült és remélhetőleg még 2015 végig napvilágot lát.) A szerkesztők, Turai Tünde és Mészáros Csaba azt kérték a kutatásban résztvevőktől, hogy a terepen készült fényképeket ne csak a szokásos és szükséges rövid tájékoztató szöveggel lássák el, hanem, lehetőség szerint bővebben is értelmezzék azokat. No, de ne szaladjunk a rúd elé!

Ha felütjük a könyvet és megnézzük a tartalommutatót, akkor a következő tematikus egységekkel találkozunk: *Határjárók és határ mellett élők, Hármasság, Határforgalom, Gazdasági kapcsolatok, Kulturális emlékezet, Helynévmutató*.

A bevezető tanulmányt Turai Tünde jegyzi, itt foglalja össze, értelmezi a határ fogalmához, gyakorlatához kapcsolódó magyarországi és nemzetközi kutatások eredményeit. A határövezetben élő etnikumok határgyakorlatához kapcsolódó fogalmak között ilyeneket említ: szituációfüggő etnikai jellemzők; a határ, mint metafora; határok deterritorizálása; saját jelentéssel felruházott határ; az országhatár, mint kognitív kategória; globális és lokális találkozási pont; a határok mentális reprezentációja stb. Mindez azt is jelzi egyben, hogy a címmel ellentétben, nemcsak néprajzi a nézet, hanem kulturális- és vizuális antropológiai, megtűzdelve szociológiával is.

A tanulmányíró röviden áttekinti napjaink határhelyzetének eredőjét, tehát utalásszerűen ugyan, de Trianonig nyúl vissza, hogy felvázolja a 20. század folyamatosan változó határgyakorlatát egészen az EU-hoz történt csatlakozásig, illetve a belső határok légiessé válásáig. Ezek után tér rá az OTKA-kutatás ismertetésére, a kutatott terep jellemzőinek bemutatására. A délnyugati, északkeleti és délkeleti hármás határok térségében összetett, társadalmi, gazdasági kulturális elemekből építkező, hosszú távú, résztvevő megfigyelésre és kérdőíves vizsgálatra támaszkodó kutatómunka folyt.

A határ átjárhatóságával kapcsolatban Turai az alábbi megállapításokat teszi: a legzártabb az osztrák-magyar határ volt, majd a jugoszláv magyar – e két határszakaszt elsősorban a magyar határőrizeti szervek őrizték nagy szigorral –, míg a román és szovjet, majd ukrán határszakaszt pedig a románok és a szovjetek, napjainkban pedig az ukránok. A délnyugati térségben, a vizsgálat idejére a helyzet gyökeresen megváltozott és az osztrák-szlovén-magyar határ teljesen nyitottá vált. Az már nem a szerző hibája, hogy a politikai események – 2015-ben zárta le kéziratát és ekkor jelent meg a könyv is! – felülírták már e megállapítását. Nem kívánunk a migrációs válsággal foglalkozni, hiszen az nem jelen ismertetésünk tárgya, de tény, hogy újabb határozatok épülnek, melyek mentén átrendeződhet a kapcsolatháló.

Visszatérve Turai tanulmányában foglaltakhoz, a szerző megállapítja, hogy a román-magyar határszakasz jóval átjárhatóbb lett, noha még mindig van határforgalmi ellenőrzés. A régi határgyakorlat az ukrán-román-magyar határszakaszon maradt meg. Másként alakult a helyzet a magyar-román-szerb határszakaszon. Mint írja, Jugoszlávia szétesése, majd az embargó bevezetése és a nemzeti vízum megjelenése után a személyi okmányokkal történő határátlépés változtatta meg többszörösen a határátlépési gyakorlatot. A kereskedés, ügyeskedés, „svercelés” után/közben a kivándorlás, áttelepedés színezte tovább a határgyakorlatot.

A határok átjárhatósága adott esetben újabb, szuburbanizált térséget eredményezett: Szatmárnémetiből magyarországi falvakba költözők hoztak létre szerves, egzisztenciális, határon átnyúló kötődést. Vagy a messzi nagyvárosok, Arad és Temesvár helyett a határövezet lakossága inkább határon átnyúló, Szeged és Makó irányába mutató gazdasági-kulturális kapcsolathálót alakított ki. Hasonló helyzet jött létre Észak-Bácska határ menti települései és Szeged, Mórahalom között.

Az osztrák-szlovén-magyar térségben élők is a kölcsönös előnyök mentén szervezik életüket, mint Turai megjegyzi, a magyarok főként bevásárlás és munkavállalás céljából keresik az osztrák kapcsolatokat, az osztrákok a magyar szolgáltatásokat részesítik előnyben, míg a szlovének főként a kulturális kapcsolatok miatt jönnek Magyarországra, az osztrák oldalon a munkavállalás miatt vannak jelen.

Ezek után részletesebben áttekinti a határ menti gazdasági kapcsolatokat alakulását. Megállapítja, hogy a peremhelyzet lehet hátrány és előny egyaránt, attól függően, hogy az ott élők milyen tartalommal tudják megtölteni kapcsolataikat. Maguk a kapcsolódási pontok lehetnek formálisak és informálisak, mindezekben az egyének, önkormányzatok, gazdasági szervezetek komolyabb anyagi haszonnal kecsegtető, határokon átívelő fejlesztéseket valósítanak meg. Ezek a fejlesztések, mint írja, transznacionális jellegűek, részben lokális, részben európai szintű érdekeltségűek, hiszen többnyire EU-s pénzekből (is) valósulnak meg. Ebből a kapcsolatrendszerből a dél-nyugati határövezetben profitálnak a régióban élők a legtöbbit. Ahogy távolodunk a nyugati határtól, Turai szerint egyre inkább a feketekereskedelem kerül előtérbe az észak-keleti és a dél-keleti határ menti régióban. Megállapítása szerint, a kutatómunka során az derült ki, hogy a hármashatáros térségében a gazdasági jellegű kapcsolatokban ritkán kerül sor háromoldalú együttműködésre. Azok is rövid ideig tartó, európai uniós támogatáshoz köthetőek.

Egy újabb alfejezetben foglalja össze az emlékezőpolitika és az etnikai identitás térségbeli gyakorlatát és ismérveit. A kutatómunka során felvetődő kérdések: milyen diskurzusokat generál a határhelyzet, mit jelent a határhelyzet a térségben élők közösségi életében, milyen emlékezőpolitika jön létre, milyen érdekeltségek mentén szerveződik a kulturális emlékezet? Kiemeli, hogy a szocializmus alatt a határra vonatkozó emlékezőpolitikát a kollektív felejtés szabályozta, a határértelmezések a privát szférában, az ellenzéki szubkultúrákban, vallási közösségekben bukkantak fel. Ennek a hagyománynak az átstrukturálódása a kibontakozó polgári demokráciákban ment végbe. Kitér a hármashatáros térségében álló határjelekre, melyek köré manapság ünnepek, találkozók szerveződnek.

Végül, igen szűkszavúan az album céljáról is olvashat az érdeklődő. Mint írja: „E vizuális anyagot tartalmazó kötettel arra vállalkozott a kutatócsoport, hogy a határ-helyzetről vizuálanropológiai értelmezést nyújtson az olvasó számára.” A bevezető után következik az értelmezett fotók albuma. A mindennapok gyakorlatának példái láthatók a fotókon, amit a kutatási eredményeken alapuló, helyi példát felvonultató szöveges értelmezések tesznek teljessé. A térobjektumok mellett a kereskedelem, vendéglátóipar, egészségügy, oktatás, vallás, a határforgalom és határőrizet, kulturális események, kulturális emlékezet képileg rögzített és szövegesen értelmezett példái láthatók, olvashatók. A kötet főszerzője bilingvis, magyar–angol, de a fotók alapinformációi német, szlovén, szerb, román, ukrán és természetesen magyar nyelven is olvashatók. A szerzők: Apjok Vivien, Bednárík János, Borbély Sándor, Klamár Zoltán, Mészáros Csaba, Mód László, Szilágyi Levente, Turai Tünde.

